

שי"ח אהרן

פרשת: מקץ-חנוכה

גליון: קסח

שי"ח הפרשה

מא. א ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור. מקץ, רמז לקיצו של האדם. שבסוף ימיו יצטרך לתת על חייו דין וחשבון. איתא בחז"ל, שכשאדם מגיע לשמים נשאל ג' שאלות: "נשאת ונתת באמונה", "קבעת עיתים לתורה", ו"ציפית לישועה". שלושת השאלות הנ"ל רמוזות במילה "מקץ" מ=משא ומתן באמונה. ק=קבעת עיתים לתורה. צ=ציפית לישועה.

מא. טז ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלוהים יענה את שלום פרעה.

יש לדקדק שלכאורה תיבת "לאמר" מיותרת, ודי היה לומר: "ויען יוסף את פרעה בלעדי". ויש לומר בדרך רמז, שיוסף הציע לפרעה שיאמר תמיד "בלעדי", דהיינו שיחשיב את עצמו לכלום ויתלה הכל בבורא ית', ואז ה' יענה לבקשתו. וזהו שאמר הכתוב: "ויען יוסף את פרעה" – "לאמר בלעדי" – שיאמר תמיד בלעדי, וידע שכל הנעשה עמו מה' ית' ואז יקום בו: "אלוקים יענה את שלום פרעה".

מא. יט לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרוע.

התכוון פרעה להקדים ליוסף, שבל ימהר לחרוץ גורל החלום, ולומר כין אין כאן אלא חלום לילה של מה שהרהר ביום, וכדרכו של עולם. לזאת הקדים פרעה ואמר: "לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרוע", וא"כ לא היו פרות אלו במחשבתני, שכן דבר שכזה לא ראיתי, וודאי יש כאן אות משמים.

מא. לג ועתה יראה פרעה איש נבון וחכם וישיתתהו על ארץ מצרים. מסופר על הגאון ר' יחזקאל לנדא (בעל הנודע ביהודה), שפעם באו לפניו שני שכנים לדין תורה על רקע סכסוך מקורי: מנגן אחד ניגן בחצר שבין שני בתים, זה אמר לכבודי ניגן וזה אמר לכבודי ניגן... שניהם היו עשירים ונתנו שכר טרחה לרב, עשר זהובים כל אחד. אמר הרב: האמת שהמנגן בא בשבילי. וכמו כן כאן, פרעה חשב שאם הראו לו חלום חשוב כזה, הרי בוודאי שהוא חשוב בשמים. המצרים חשבו שהחלום היה בשבילם. ואולם יוסף הבין שהחלום הוא כדי שיעלה לגדולה... על כן אמר "ועתה יראה פרעה איש נבון וחכם" – כי זוהי מטרת החלום שהראו לך... ואמנם פרעה הבין את העומק שבדברי יוסף ואמר: "אין נבון וחכם כמוך".

מא. מא ויאמר פרעה אל יוסף ראה נתתי אותך על כל ארץ מצרים. אף על פי שרק כעת יצא יוסף מבית האסורים, משפל המדרגה, לא ראה כל סיבה להתפעלות ממשרתו הרמה ואף לא גבה לבו. משום כך ראה פרעה לומר ליוסף: "ראה" והתבונן במדרגתך! שכן נתתי אותך על כל ארץ מצרים, דבר שאינו קטן, ומשום כך ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף, להמחיש את מעמדו הרם.

שי"ח ההלכה

שאלה: מעשה באדם שהתארח בבית מלון יוקרתי, ובחדרו היה מקרר מלא כל טוב, אלא שמחיר כל מוצר היה יקר ביותר. ויהי בלילה, לא עמד היהודי בפיתוי והשקיט את צימאונו בגמיעת בקבוק שתיה מהמקרר, שמחירו היה 24 שקלים!!! האיש לא חשב לרגע לשלם מחיר כה רב עבור בקבוק שתיה קטן. מה עשה? למחרת ירד למכולת, ורכש אותו בקבוק בדיוק. אלא שהפעם היה מחירו 5 שקלים בלבד! את הבקבוק השיב במקום הבקבוק ששתה... ויש לשאול: האם רשאי היה לנהוג כן? ואם לא, האם עליו לשלם בעד מה ששתה?

תשובה: נראה שאם ברגע שלקחו התכוון לקנותו, הרי שלקחו על פי התנאים שהעמידה הנהלת בית המלון, ובעלי המלון אינם רוצים למוכרו אלא אם כן משלמים להם מעות. ומשכך, שלם ישלם האיש את כל הסכום שהם דורשים. ואם נטל את בקבוק השתיה, על דעת לקחתו ולא לשלם את המחיר שדורש בית המלון, הרי הוא נחשב לגזלן, כיון שברור כי בית המלון אינו מרשה ליטול בקבוקים על דעת שיחזירו בקבוק אחר. ואף שהגזלן יכול לומר הרי שלך לפניך, היינו דוקא אם החפץ בעין – עומד לפנינו כמות שהוא, אבל אם החפץ אינו בעין כמו כן בבית מלון שווה הבקבוק פי כמה וכמה, מחמת שנוסף על עצם הבקבוק מוכר המלון את השירות, התחזוקה וכו', ונמצא שאין התשלום עבור המוצר בלבד, אלא גורמים נוספים כלולים בו, וכשמחזיר תחתיו בקבוק אינו משלם עבור שירותי המלון.

משל ונמשל

כל מי שקנה לו דברי תורה קנה לו בית בעוה"ב הגה"ק ה"חפץ חיים" זיע"א מסביר במשל את היחס האמיתי שבין העולם הזה לעולם הבא. מעשה בעשיר אחד שהזמין אליו אדריכל אמן ואמר לו, רצוני לבנות בית נאה והדור והנני מבקש שתתכנן לי את צורתו של הבית, בעיקר שים לב לטרקלין שיהא גדול ונאה ביותר, אולם גם בפרחדור אל תזלזל, רצוני שגם הוא יהיה גדול ומרווח. הלך האדריכל ובדק את המקום שעליו אמר העשיר להקים את הבית ואמר לו, בדקתי את המקום ומדדתי יפה, וראיתי שגם לזה וגם לזה לא יספיק המקום, אם רצונך בטרקלין גדול, יש הכרח להקטין את הפרחדור, שכן ככל שנגדיל את הפרחדור כן יצטמצם המקום שיסאר לנו בשביל הטרקלין, הברירה בידך ויכול אתה להחליט לכאן או לכאן, אולם לו לעצתי תשמע, היית לוקח מהפרחדור ומוסיף לטרקלין כדי שנוכל לעשותו גדול ומרווח ונאה כדבעי, וכך גם מנהגן של הבריות בבנין הבתים, עושים טרקלין גדול ונאה, ואילו הפרחדור חשיבותו פחותה. אם תעשה ההיפך סופך להיות צחוק בעיני הבריות, שיאמרו ראו מה עשה פלוני, את הטרקלין אשר בו יושבים בדרך קבע ומקבלים בו אורחים, עשהו קטן וצר. ואילו את הפרחדור שאינו משמש אלא מעבר ארעי עשהו גדול ומרווח. הנמשל: בזמן שאנו שוהים כאן בעולם הזה, אנו בונים ומקימים לעצמנו את הטרקלין שבעולם הבא, כדברי חז"ל (במדרש משלי) ללמדך שכל מי שקנה לו דברי תורה קנה לו בית בעוה"ב. ומה אנו עושים? אנו עומדים וטורחים להגדיל ולשפר וליפות את הפרחדור, ע"כ אנו מצמצמים במו ידינו את ביתנו האמיתי, את הטרקלין שהוא הדירה הנצחית שלנו, כלום אין זה מעשה שטות.

מא.מה ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח.

אומר החתם סופר כי סובבה ההשגחה העליונה כי יוסב שמו של אותו צדיק מיוסף לצפנת פענח, שכן אילו היה נשאר בשמו הקודם, היו האחים שומעים זאת בבואם למצרים ואז היו מגלים בנקל כי אחיהם הוא. ואולם כעת, כשנקרא בפי כל צפנת פענח, לא יכלו האחים לחשוך כי זהו יוסף אחיהם...

מא.נד ותחילנה שבע שני הרעב לבוא כאשר אמר יוסף.

ואילו, כשבאו שני השבע - לא כתוב "כאשר אמר יוסף" וזאת משום, שכאשר יש שפע בעולם - תולים זאת בזכות עצמם. אבל, כשמתחילים הצרות, תולים את זה באשמת ישראל.

מב.א וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו.

רש"י: "רדו שמה" - ולא אמר לכו רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו: יעקב אבינו ראה כי יש שבר במצרים, היינו את חשבון הקץ, שכן המילה 'קץ' שוה בגימטריא למחצית מן הגימטריא של המילה מצרים. ולאחר שראה את השבר במצרים, היינו את הקץ, אמר לבניו: "רדו שמה", תהיו שמה רק מאתים ועשר שנה ואז יבוא הקץ לגלות...

מב.ח ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו.

גם אם לא יכלו להכיר את פניו של יוסף, כיצד לא הכירו אותו בקולו. אלא -אומר התפארת יהונתן - שמכאן נראה, כי מה שאמרו בגמ' כי יודע האדם להבחין ע"פ קול, אין זה אלא כאשר חברו מדבר בשפה אשר הם רגילים לדבר בה. ולכן כאשר דיבר יוסף במצרית, שפה שלא הורגלו בה השבטים. לא הכירו ולא הבחינו כי הוא יוסף משום ששפה אחרת דינה כקול אחר. ואולם בשעה שהתוודע אליהם, אמר להם "והנה עיניכם הראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם" היינו כעת רואים אתם ונוכחים אתם לדעת כי אני יוסף, שכן אני מדבר אליכם בלשון הקודש וא"כ אפשר להכירני ע"פ טביעת קול...

מב.ט ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את ערוות הארץ באתם.

מה ראה יוסף להאשים את אחיו באשמת ריגול. אלא חשש כי אחיו יחפשו אחריו במצרים, ומתוך שיבררו בירור אחר עבד עברי, אשר הובא מארץ כנען, ואשר נמכר במצרים, תגיע אליהם השמועה, כי יוסף הוא אחיהם, וכך תתגלה זהותו. משום כך האשים אותם כמרגלים, שכן לאחר שחשד בהם בכך, שוב לא ישאלו דבר לאנשי המקום, כדרך המרגלים שחוקרים בין תושבי הארץ, שהרי בכך יאמתו את החשד שנחשדו בריגול.

מב.טו בזאת תבחנו... כי אם בבוא רחיקם הקטן הנה.

לכאורה למה היו האחים צריכים להביא את בנימין ולא יכולים לקחת אחד מן השוק ולומר עליו שזהו בנימין. ומבאר הגר"ח מבריסק שלכן נתן יוסף את שמעון בבית האסורים, שאחר כך כשהובא בנימין העמידו בתוך הרבה בני אדם, ושאל לשמעון שיגיד מהו בנימין, וכיון שהרי שמעון היה כל העת במצרים, לא היה יכול לענות אם לא שהוא באמת בנימין, ופחדו השבטים

שיעשה כן, והוכרחו להביא את בנימין.

מ.ב.ג. והם לא ידעו כי שומע יוסף כי המליץ בינותם.

הנה אמרו רבותינו במדרש: שבשביל ששמע יוסף מאחיו שאמרו על אביהם יעקב עשרה פעמים "עבדך", לכך נחסרו ליוסף עשר שנים משנותיו, כיון שהוא מדה כנגד מדה, שכיבוד אב ואם גורם אריכות ימים ושנים, והביזיון גורם מיעוט שנים. ולכאורה יש להבין, והרי במקרא לא כתוב אלא רק חמש פעמים "עבדך"? אלא מבאר הגאון מוילנא: שהרי כתוב "והם לא ידעו כי שומע יוסף כי המליץ בינותם" ולכן שמע יוסף עשר פעמים חמש מהאחים וחמש מהמליץ.

מ.ב.כ. ולהשיב את כספיהם איש אל שקו.

מה ראה יוסף לצוות להשיב את כספם. שכן, אפשר וידחקו עצמם על אף הרעב הכבד ולא יחזרו למצרים. ואולם, ודאי יחזרו למצרים כדי להשיב את הכסף שאינו שלהם. כדי להיות בטוח כי יחזרו למצרים, הביא אותם לידי מה שיהיה נראה להם כממון שאינו שלהם, כדי שיוכרחו לחזור למצרים. עם הרעב אפשר להסתדר, אך לא עם האיסור...

מ.ג.ד. ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש.

אמר רבינו החפץ חיים זצוק"ל: מה כח פעולתה של תיבה אחת שאדם מוציא מפיו, ועד כמה צריך האדם להיזהר בכל מוצא שפתיו: יש לנו ללמוד מהאבות הקדושים. אנו מוצאים אצל יעקב שאמר "עם אשר תמצא את אלוהיך לא יחיה", ואכן מתה רחל קודם זמנה. על כן, כאשר קרה לו המקרה עם השבטים בעת ששבו ממצרים, וספרו לו שדורש את בנימין, והרי ידוע מה עונשו של מרגל, בכל זאת לא יצא מפי יעקב אבינו קללה על המושל, אלא שלח מתנה מעט דבש וכו', ולא אמר רק "ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש".

מה רב הטוב שהרוויח יעקב מתוך הנהגתו זו, שהרי אילו היה מקלל המושל מתוך לבו המר, היה ממית את בנו שלו.

מ.ג.יח. ויאמר על דבר הכסף השב באמתחותינו אנחנו מובאים.

מסופר על הגאון ר' אליהו מוילנא, שפעם פנה אליו אברך אחד ואמר: נאמנים עלי דברי חכמים שאין דבר שאינו מרומז בתורה. ילמדנו רבנו היכן מרומזים בתורה דברי חז"ל שבשעה שמכניסים אדם לדין אומרים לו בראשונה: "נשאת ונתת באמונה"? הרהר הגאון רגע קט ומיד אורו עיניו וקרא בהתרגשות: אכן, מאמר חז"ל זה מרומז באחד הפסוקים בפרשת מקץ: "על דבר הכסף השב באמתחותינו – בתחילה אנחנו מובאים..."

מ.ד. ה. הם יצאו את העיר לא הרחיקו ויוסף אמר ... קום רדוף אחרי האנשים.

אצל האדמו"ר רא"מ מגור זצ"ל, היה כתב יד מרבנו רבי חיים ויטאל זצ"ל, שביאר בפסוק זה, מפני מה כתבה התורה "לא הרחיקו", והתגלה לו בחלום לילה דהיינו, משום שעדיין לא הרחיקו כשיעור פרסה, ולא צריך עדיין לומר תפילת הדרך, ואז "קום רדוף... והשגתם", אבל אם כבר הספיקו לומר

לומר תפילת הדרך בודאי ינצלו ממך.

מ.ד.יב. ויחפש בגדול החל ובקטו כילה.

במדרש נאמר כי הגדול שבו החל לחפש היה שמעון והקטן שבו כלה היה בנימין. מה ראה המדרש לפרש כי אותו גדול היה שמעון ולא פירש את אשר פשוט יותר כי היה זה ראובן. אלא מבאר המהרי"ל דיסקין: שכאשר הגיע שלוחו של יוסף ובפיו טענת האשמה על גניבת הגביע, טענו האחים טענה שמתקבלת גם כל בן נח שאם כסף שהיה בידם ולא היה להם כל חיוב להשיב השיבוהו ו הרי ודאי שלא יקחו את אשר לא מגיע להם, ואכן הסכים לה השליח. אלא שאעפ"כ נשארו שנים אשר לא נפטרו מחשד הגנבה שמעון ובנימין. שמעון שהרי לא חזר עם האחים הביתה ונשאר אסיר במצרים, ובנימין אשר גם הוא לא החזיר כל אבידה, שכן לא ירד כלל למצרים בפעם הראשונה. ובכלים שלהם רצה השליח לחפש. וזהו שפירש המדרש כי בגדול החל, היינו שמעון ובקטון כלה היינו בנימין. כלומר לא נערך חיפוש בכליהם של כל האחים מגדול ועד קטן, אלא בכליהם של הגדול והקטן שמעון ובנימין.

מ.ד.טז. ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק.

יש להבין, איך פתאום מתהפך הגלגל? בהתחלה מדבר יהודה בלשון רכות, שכולם יהיו עבדים ליוסף. ולאחר רגע, שמבקש לאסור את בנימין, לפתע "אהרוג אותך ואת אדוניך" מה היה שם ברגע הזה? מבאר ר' אליהו לופיאן, שכאשר רצה יוסף לאסור אותם חשבו, שגזרה נגזרה על מכירת יוסף ואין מה לעשות כנגד זה. אבל לאחר שראה יהודה, שיוסף רוצה לקחת את בנימין שלא היה במכירה, הבין שלא מכוח הגזרה הם נענשים. ואם אין גזרה אין כוח לאיש לעשות לנו דבר.

מ.ד.ח. הן כסף אשר מצאנו החזרנו וכו' ואיך נגנוב מביתך כסף. ולכאו' יש להקשות אולי כסף לא חסר להם, אבל הגביע אשר נחש ינחש בו הם יגנובו ומה הק"ו שהם עשו?

וי"ל, אומר רבי יונתן איבשיץ, הנה דרשו בגמ' ב"ק ק"ג: אבידת אחיך, לאחיך אתה מחזיר ואי אתה מחזיר לכנעני. חד אמר שאין מחוייב להחזיר, וח"א שאסור להחזיר לו. וזה תלוי בדין גזל עכו"ם, שאם גזל עכו"ם שרי, אז פשיטא שאבדתו מותרת, וא"כ הפסוק בא לומר שיש איסור להחזיר, ואם גזל עכו"ם אסור אז הצריכה התורה לחדש של"צ להחזיר, אבל מותר להחזיר גזל עכו"ם. וזה מה שאמרו ליוסף, הנה החזרנו את האבידה סימן שאנחנו סוברים שגזל עכו"ם אסור, וא"כ איך נגזול אותך?

עיונים בעל הניסים

המעייין בברכת על הניסים, יראה - שאין הודאה על נס פח שמן, אלא רק על המלחמה ביונים. והדברים תמוהים, מדוע לא הזכירו את נס פח השמן? עונה ר' חיים קניבסקי - שעם ישראל, מודה רק על נס שכיום הוא נהנה ממנו. לדוג' במצוות הסוכה: כיום, אין אנו מודים על עצם הסוכה שהייתה במדבר. אלא, עושים אנו זכר לאותה סוכה. אבל, ההודאה היא על עצם הגאולה ממצרים. מעצם הסוכות במדבר, לא נשאר לנו - ולכן עושים רק זכר. אבל, מגאולת מצרים - נשאר. שאם לא, עד היום היינו עבדים. כך גם בהודאת "על הניסים". אנו מודים על המלחמה ביונים, שמזה נשאר - שעד היום אנו יהודים בזכות אותה מלחמה, ואילו, לנס פח השמן עושים רק זכר.

אם נתבונן עוד ב"על הניסים" - יש שינוי בין חנוכה לפורים. בסוף השבוע שבפורים, אומרים "והשבבות לו גמולו בראשו, ותלו אותו על העץ" ואילו בחנוכה, לא אומרים שניצחו היהודים את היונים, מדוע? עונה ר' שלמה זלמן אויערבאך, שבפורים, רצה המן להשמיד את עם ישראל, בגוף. ולכן, הייתה הנקמה, בזה שנהרג. ואילו בחנוכה, רצו להשמידנו בנפש. ולכן, הנקמה היא - "והדליקו נרות בחצרות קודשך" שעם ישראל המשיך במסורת.

עוד יש להתבונן. בברכת על הניסים, אומרים "ועל המלחמות", וכי איזו הודאה זו, שיש לנו מלחמות? על ניצחונות מודים ולא על מלחמות? עונה ר' יוסף חיים זוננפלד, שהמלחמה ביוון הייתה - בתרבות יון. פרוש - מלחמה של רוחניות. שהרי, רצו היונים להמיר את דתנו, שלא יישאר זכר לתורה הקדושה. ועל זאת עם ישראל נלחם עד היום, על יהדותו. ולכן אומרים: "על המלחמות" שההודאה, היא על עצם זה שעד היום, עם ישראל נלחם על יהדותו.

פרפראות לחנוכה

יש להבין, כיצד הדליקו בבית המקדש בשמן של נס. והלא, צריך שיהיה השמן - זית זך כתית למאור, ולא שמן של נס? מכאן מוכיח הגאון, ששמו מהיום הראשון את כל השמן במנורה ובכל יום נדלק שמינית מהכמות ששמו. ולפי זה תיושב קושיית ת הבית יוסף, ששאל: מדוע עושים זכר לנס - שמונה ימים. והלא, ליום אחד היה מספיק שמן והיה צריך להיות חנוכה שבעה ימים משום שרק שבעה ימים היה הנס? אלא, לפי הנאמר מיושב, שגם ביום הראשון היה נס, שדלק הנר רק שמינית מהכמות.

רמז נאה יש במילה שמן שידוע שהנס שנעשה בחנוכה נעשה בשמן. וזכו לזה על שמסרו נפשם על קידוש ה', ולכן ה' הצילם ולא עזבם ונרמז במילה שמן שר"ת שלה שלמים מסרו נפשם

על קידוש ה', ולכן ה' הצילם לא עזבם ונרמז במילה שמן שר"ת שלה שלמים מסרו נפשם או שמרם מ לך נאמן

מביא הבן איש חי, רמז נאה שהמצווה נקראת נר. שנאמר: "כי נר מצווה ותורה אור" ואמרו חז"ל, שאסור להנות מנרות חנוכה אלא, לראותם בלבד. רמז למה שאמרו: "שכר מצוות בהאי עלמא ליכא" (שכר מצוות בעולם הזה אין). אבל, מתי מותר להנות מהם, לאחר שעבר זמן ש "תיכלה רגל מן השוק" והעולם הזה דומה לשוק, שמציע לאדם מכל תענוגי העולם הזה. והנה, המצוות - זמנם בעולם הזה. אבל בעולם הבא, האדם פטור מהמצוות. וזה שיעורם "עד שתיכלה רגל מן השוק" שלאחר שניפטר האדם, נהנה מהמצוות שעשה בעולם הזה.

עוד אמרו רבותינו ז"ל "הניחה למעלה מעשרים אמה, פסולה" רומז לנשמה - "שנר ה' נשמת אדם" שהרי ב"ד של מטה - מענישים מי"ג. וב"ד של מעלה - רק מ"כ. ואם האדם לא תיקן מעשיו וטיהר נשמתו, עד שעברו עשרים שנה - נעשית נשמתו פסולה, גם בב"ד של מעלה ושל מטה. עד שיעשה תשובה.

הרבי ר' השיל, בהיותו ילד רך, הראה סימני חריפות וחכמה נפלאה. פעם אחת בחנוכה אמר המלמד שלו לתלמידיו הקטנים, אם תעשו לי במהירות חשבון כמה נרות עם שמש אנו מדליקים בחנוכה, אשחרר אתכם מן החדר. תוך כדי דיבור אמר הילד הישל, אני יודע: ארבעים וארבעה. ויש לי סימוכין על זה מהפס' "הפח נשבר ואנחנו נמלטנו". פח - בגימטריא שמונים ושמונה, נשבר היינו המחצית - ארבעים וארבעה, ואנחנו נמלטנו - אנו חופשים לצאת מן החדר.

כתב החתם סופר (בשר"ת חת"ס יו"ד סי' רל"ג) וימים אלא מסוגלים לתיקון הנפש ואורות התשובה של ימי חודש תשרי מאירים עד ימי חנוכה ואחר כך נגנזים, ולכן יש להתמיד בלימוד התורה בצדקה לעניים ובפרט ללומדי תורה ונהגו לחלק מעות לתינוקות בימי חנוכה ופורים.

נוהגים לשהות ליד הנרות ערך חצי שעה וכתב בעל "ה חוות יאיר": "נראה לי שעיקר המצווה היא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראותם ולשמוח בהם כי הם גם כן זכר לשמחה שהיו מדליקים אחר הנס כמו שכתוב והדליקו נרות בחצרות קודשך ולא סגי שידליק וילך למקום אחר"

"ומנותר הקנקנים נעשה נס לשושנים" פעם בא יהודי לר' מאיר מפרמישילן לבקש רפואה לאשתו שקבלה שושנה ברגלה. שאל אותו ר' מאיר אם נשאר להם שמן מחנוכה של שנה שעברה. אמר היהודי "מה שייך שמן של חנוכה לשושנה?"

ענה לו ר' מאיר: "כתוב בשיר 'מעוז צור ישועתי' ומנותר הקנקנים נעשה נס לשושנים, לך הביתה ושים קצת שמן שנשאר מחנוכה על השושנה והרפואה תבוא, וכך היה.

הרבי מראזין רבי גרשון העניך, הזמין אליו פעם בחנוכה רופא שיניים שיעקור לו שן חולה, כשנפרד רופא השיניים ללכת, סירב לקבל מן הרבי שכר טירחתו. יהא זה –אומר הוא - במקום דמי חנוכה שהייתי צריך בתורת בעל בית לתת לרב. אמר לו ר' גרשון: "עשה עמי טובה ואל תספר זאת לבעלי בתים שגרים בעיר שלנו, שכן אפשר שיימצאו בהם הרבה אנשים, שישמחו במקום לתת דמי חנוכה לרב יעדיפו לעקור לו אחת משיניו.

"מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד עוסקי תורתך... ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך" ר' שלום שבדרון "טמאים ביד טהורים!" איזה נס זה?. בשלמא גיבורים ביד חלשים – נס, כיון שטבע העולם שהחלש נמסר בידי הגיבור, "רבים ביד מעטים" ג"כ נס, כי טבע העולם שהמעטים נמסרים בידי הרבים, אבל טמאים ביד טהורים וכי מצד הטבע הטמאים יותר חזקים מהטהורים?! אדרבה, הטמא מטמא את עצמו ומשליך אפילו את כוחותיו הגשמיים לרצונות ותאוות. זכורני עוד בבחורתי שהתפלאתי על כך. היה זה בערבי שבתות כשהיינו יוצאים קבוצות מבני הישיבה להזהיר על סגירת החניות. נפרדנו לשתי קבוצות, כל אחת בסימטה אחרת – בשוק מחנה יהודה. והנה, בשבועות הראשונים שמענו מרחוק קולות המומים של פחד: "בלי ידיים! בלי ידיים!"... לא כל כך שמנו לב לקריאות שנשמעו מרחוק, אך כאשר הדבר נשנה על עצמו גם בשבועות שאח"כ החלנו לחשוש שמא הקריאות הם מבני חברנו לישיבה. שאלנו אותם לפשר הצעקות, ואכן אישרו שהם צועקים מפחד, וסיפרו כי אחד 'הספרים' ממאן לסגור את חנותו, וכאשר מפצירים בו – הוא מניף את ידו הגדולה ומאיים במכות אגרוף, לפעמים יוצא לקראתם עם מקל או ברזל. לכן הם צועקים. "מה הולך פה?!" שאלתי אותו "וכי אתם מפחדים מאיזה שייגעץ?! אתם גיבורים ממנו ברוח ובגשם, מה הפחד הזה?!" הוחלט שמשבוע הבא הקבוצות מתחלפות ואנו הולכים ברח' שלהם. עברנו מדוכן לדוכן ומחנות לחנות. כשהתקרבנו לחנות התספורת, הזדרז אותו האיש לצאת לקראתנו באיומים, נעמדתי על מקומי. אח"כ התקרבותי מספר פסיעות, הפשלתי שרוול יד אחד, אח"כ את שרוול היד השניה וקראתי לעברו: "נראה שתפגע בי או בצפורנו של אחד מחבורתנו הקדושה." והוא? מיהר לסגור את החנות מעתה ועד עולם... וכי בגלל שהם טמאים, הטהורים צריכים להימסר בידיהם?! אתמהה! נשוב לענינו – ליישב את השאלה ששאלנו. טמאים ביד טהורים אין הכונה לגבי גבורת הגוף נגד היונים – שהטהורים הרגו את הטמאים. יש כאן נושא נוסף. רבותי, אם לא היינו זוכים הנס היה רק הניצחון הגשמי

החיצוני גבורת הגוף גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וזה רק חצי נס. ולמה רק חצי? כי המתיוונים היו ממשיכים לשלוט – בשלטון הרוח היוונית המשוקצת. אם מלכות יון לא הייתה נופלת ביד עוסקי תורתך ובידי הטהורים, אלא הניצחון היה רק רבים ביד מעטים, מה תועלת יש בזה? עוד צריך להדגיש, כי כאשר הטהורים יצאו למלחמה וניצחו, הם הצילו את העם הצלה נוספת – כי היה מי שידריך את העם איך ללמוד את הנס... כי אם חלילה מבינים את הניסים בצורה מעוותת ולא מפיקים מהם תועלת האמיתית בסופו של דבר – הצרות חוזרות שוב רח"ל. ובזה נבין שורה אחת ב"על הניסים": "וטמאים ביד טהורים וזדים ביד עוסקי תורתך ולך עשית שם גדול וקדוש" רק בעקבות שהטהורים הם היו הלוחמים והמנצחים, היתה לנו היכולת להבין את משמעות הניסים כראוי – ולעשות שם גדול וקדוש לקב"ה, וזיכנו ל"וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול".

"הודאים נתנו ריח זה ראובן ועל פתחינו כל מגדים אלו נרות חנוכה" (מדרש פליאה)

שמעתי בשם הגר"מ נגארי שליט"א שהביא לבאר בשם הגר"י צדקה: שהתורה כותבת על ראובן "וישמע ראובן ויצלהו מידם" וכי הוא הציל והלא רצה להשליכו לבור. יהודה הוא זה שמכרו למצריים? אלא ראובן עצתו הייתה בטוחה מבחינה רוחנית כי סוף סוף אין חשש ל סכנה רוחנית בבור, והסכנה הגופנית היא רק ספק. אבל יהודה הכניסו למקום שיש בו סכנה רוחנית ולכן ההצלה מיוחסת לראובן ולא ליהודה. ומעתה יובן הקשר שבין ראובן לנרות חנוכה. שבחנוכה אנו מוצאים כמה גדול ערכה של הרוחניות והקדושה בישראל, שהרי אנו מדליקים נרות זכר לנס שנעשה על הצלה רוחנית, וזאת משום שהרוחניות תפסה מקום יותר מהגשמיות כמו שעשה ראובן. ולכן אומר המדרש: "הודאים נתנו ריח" זה ראובן, שהצילו "מסכנה רוחנית", "ועל פתחינו כל מגדים" אלו נרות חנוכה הנותנים ערך לקדושה ולטהרה בישראל.

שבת כא: כבתה אין זקוק לה. הקשה האבני נזר הא מכיוון שיש דין חצי שעה מדוע כבתה אין זקוק לה, שידליק לפרסום הנס שזה מטרת ההדלקה? ותירץ הנה מצינו שמזבח מפקיע טומאה, והיינו דבר טמא שעלה על המזבח נטהר. זבחים מג: ממילא מקשה האבני נזר מה הבעיה שלא נשאר לחשמונאים שמן טהור, שיקחו שמן טמא וישימו במנורה וממילא זה יטהר? וי"ל שאמנם זה נכון שזה טהור, אבל להשים לכתחילה אסור, וכל הבעיה היא רגע ההנחה במנורה. וא"כ הנס שהיה לחשמונאים הוא רק לצורך הרגע הראשון שמניח על המנורה. ולכך כבתה אין זקוק לה, כי רגע ההדלקה זה עיקר הזכר לנס, אבל אח"כ זה כבר לא זכר לנס כי מה שקרה אח"כ לא הוצרך לנס.

מעשה שהיה

משה'קה היהודי אינו עוד אחד מעובדי ה"אדון". יושב הוא בבקתה סמוכה לארמון ומוכן בכל עת לשרת את ה"פריץ". האחרון מבכר את היהודי על פני שאר משרתיו עקב נאמנותו וישרותו. סכום כסף כי יפקד בידיו, סמוך ובטוח כי יעבירו לתעודתו בשלמות. משה אינו כשאר הערלים המחפשים הזדמנות לטול באין רואים דבר המזדמן לפניהם בבית הפריץ. רחוק הוא מגזל וגנבה, משקר ותרמית, הפריץ היודע זאת משלם לו בעין יפה. אם כי הפריץ מחבב את יהודונו, הוא מרגיש עצמו בעל הבית עליו ומתלוצץ על חשבונו לא אחת. הלצות" אלו גורמים לפעמים סבל רב. חג החנוכה קרב. באחד הערבים מזמין הפריץ את משה'קה לשיחה פרטית. משה אינו מתייחס לכך בחשיבות, כנראה רוצה הפריץ לשלחו בשליחות מסוימת. אך כאשר נכנס לבית הפריץ התברר לו כי טעה. פני הפריץ מתוחים היו מתמיד וקולו קשה וקר. "בקי אני בחגיכם פנה הפריץ אל היהודי ויודע כי עתה מתקרב חג חנוכה. זכורני כי בחג זה אתה מדליק על אדן חלונך נרות המפיצים אורם למרחוק. סביב נרות אלו הנך מכרכר ומזמר עם בני משפחתך; מה טעם לנרות אלו? משה לא הבין מאימתי מתעניין הפריץ בחגי ישראל. מוחו פעל בקדחתנות כיצד יסביר לאדון למה מדליקים היהודים נרות. בתוככי ליבו הבין כי עמיתיו הערלים פרשו רשת לרגליו, הסיתו את הפריץ נגדו משום קנאתם בו. בקיצור סיפר לפריץ קורות נס חנוכה וסיים בכך, כי הדלקת הנרות היא מצווה אשר עלינו לקיים ככל המצוות ובזכותה יזכו ישראל לקרוב הגאולה ולבניין בית המקדש. הפריץ שמע בקוצר רוח את סיפורו של משה'קה והפטיר כלאחר יד: "חשוב חשבתי כי אתה מרוצה אצלי, אוהבני וידיד נפשי, ברם כעת נוכחתי כי הנך שונא אותי ומחפש דרך כיצד להימלט ממני. ולראיה. הנה אתה מדליק נרות כדי שתגאל מיד. על כן אני מזהירך: כל אותו ענין של הדלקת נרות אינו מוצא חן בעיני וכדי להראותני את אהבתך אלי, אוסר אני עליך בשנה זאת להדליק את נרות חנוכה, אחרת אושיבך עם בני ביתך בכלא אשר במעמקי האדמה, שם תגועו אט אט. פני משה החווירו כסיד. הוא ניסה מגמגמות להסביר לפריץ כי מצווה זו היא ככל המצוות ואינו מתכוון על ידה למרוד בו. אולם כל דבריו לשווא היו והעלו יותר את חמת הפריץ. בפיך ברכים שב משה לבקתתו ויספר לבני ביתו את גזירתו של הפריץ". אם הפריץ אסר עלי מצוות הדלקת הנרות, בטוח אני כי יתחיל להתעניין בשאר המצוות ויאסור אותן עלי, ומי יודע עם לא יאלצני לבסוף להמיר את דתי" שח משה לבני ביתו במרירות. הוא שקע בהרהורים. פניו העידו כי מלחמה קשה מתחוללת בקרבו. לפתע התעורר משרעפיו. פניו החיוורים הזדהרו. ובקול מתאושש קרא: "הפריץ שליחו של השטן הוא הרוצה לטמון רשת לרגלי. אם כך, עלי למסור נפשי על מצווה זו ולא לשמוע בקולו ואזי הנני בטוח בישועת ה'". משה, פתחה האשה וקולה מרטט, התפקיר אותנו למות אכזרי מרעב בכלא הפריץ?... לא, ענה משה בשלווה, רעיון עלה במוחי: הנה משתרע יער עבות בפאתי העירה, לשם אפנה מידי ערב ואדליק את נרות החנוכה. מקווה אני כי מצווה זו תגן עלינו ולא יאנה לנו כל רע. עם התקרב חג החנוכה סידר משה בזריזות את חנוכייתו, טמן אותה תחת מעילו, שם בצקלונו מעט שמן וגפרורים ופנה היערה יחד עם בני ביתו. הדרך קשה היתה. שלג גדול כבר כסה את הדרכים, וקור מקפיא קדם את ההולכים. הלך היהודי היערה עם בני ביתו, ולבו שמח עליו. על אפו וחמתו של הפריץ יקים את מצוות בוראו. שום כוח שבעולם לא יוכל להניאו מלעבוד את אביו שבשמים. בני הבית משרכים רגליהם בעקבות אביהם ומתעטפים היטב באדרותיהם למען לא ירגישו בקור העז. היער מפחיד בלילה, השלג המסנוור מוסיף לו מסתורין ופחד טמיר מתגנב ללב. אך ליבו של יהודי ההולך לקיים מצווה אינו יודע פחד ורעד.

כאשר התרחק מרחק ניכר מהיערה פתח את צקלונו, העמיד את המנורה וברטט של קדושה הדליק את הנרות. הברכות נאמרו בשמחה עצומה והשירה שפרצה מגרונו הלהיבה אף את הילדים שהצטרפו לשירתו מלאי שמחה. הקור החודר לעצמות כאילו הרפה מהם, הרגשה נעימה כל כך לא הרגישו מעולם. אשתו הוציאה מתרמיל ישן לביבות שנשתמרו בחמם וחילקה לבני הבית. השמחה שאפפה את הכל היתה בעיצומה. עודם עומדים ומזמרים, שמעו לפתע קולות של פצפוצי ענפי העצים. לבו של משה נרתע ופתאום הופיע מבעד לענפי העצים שומר היער הזקן. הלה רשע גדול היה בטבעו ושונא למשה מימים ימימה. "מה לך עושה פה ביער באישון לילה? פנה אל היהודי בקשיחות, הלשרוף את היער חפצת?" משה התחיל להסביר לו כי הוא מקים מצווה ואין בחפצו להרע לאיש. השומר לא אבה לשמוע בקולו, ובמהירות חזר על עקבותיו והדהיר את סוסו. הוא יסע אל הפריץ ויספר לו את הדברים אשר ראה ביער. ודאי ישלם לו הפריץ על כך בעין יפה. מתנשף נכנס השומר לבית הפריץ, ובקוצר נשימה ספר לו על הדברים המתרחשים ביער. חמת הפריץ עלתה בו להשחית. היהודון העלוב משטה בו. ומי יודע אם אינו זומם גם לרצחו נפש. במהירות תפס באקדחו ובעצמו אכף את סוסו, זינק על גבו ודהר יחידי לעבר היער. השלג הבהק סנוור את עיניו. הדרך נראתה לו ארכה כפלים. אפוא הוא היהודון? מתי יוכל כבר לשלוח כדור ללבו של הבוגד. ברוב פזיזות וחמת הרצח שבו סטה מן הדרך. עיניו השקיפו למרחקים והנה הבחין בנצנוץ של אורו. שוב ושוב בדק את אקדחו אם הנו טעון ודהר במשנה מהירות. אך ככל שהתקרב למטרתו לא הבחין כלל בנרות. אלא אדרבה, מרחוק נראו לו האורות כבונן מנגד. שטוף זעה ולוהט מכעס דרבן את סוסו לכונן ההפוך. האורות קרצו אליו ורמזו לו: הנה, הנה, עוד מספר פסיעות ויגיע אל המטרה. שם יתגסם ביהודון ובני משפחתו. הסוס האיץ את ריצתו כאילו הבין ללב רוכבו. אבל עדיין לא הגיע אל היהודי. הצילו!! פלחה לפתע זעקה איומה את השקט ביער. משה ובני ביתו התחללו. האם הצועק לעזרה הוקף על ידי חבורת גזלנים או אסון אחר קרה? אלוקים אדירים, מה מתרחש פה הלילה? האם ללכת לעזור למקום ממנו בקעה הזעקה או להישאר פה במסתור? לבסוף החליט משה לפנות לאותו כיוון, אולי יהודי הוא הנתון בצרה, ובעזרת ה' יוכל לבא לעזרתו. לא רחוק צריך היה משה ללכת. מיד כאשר יצא מבין סבך העצים נעצר נבהל ומופתע. לאור הירח הבחין בפריץ ששקע עם סוסו במימי הנהר. הקרח שעדיין לא היה מוצק וקפוא דיו, נשבר תחת פרסות הסוס. במהירות זנק משה ממקומו ובכוחות על אנושיים משך את הפריץ כל עוד נשמתו בו. לאחר ששב הפריץ לאיתנו ויודע את כל אשר קרהו הרגיש רגשי חרטה עמוקים. הוא הרעיף עליו מתנות למכביר אשר היהודי דחה באצילות. הפריץ הכיר תודה כל ימי חייו ליהודי. הוא ידע שכמעט אבד את חייו על אשר זמם להפריע לו לשמור על מצוות דתו. בתוככי נפשו העריך ביותר את היהודי אשר תחת כוונתו לרצחו נפש התהפך הגלגל והיהודי הציל את חייו. ומני אז חי משה את חייו בשקט ובשלוה.

העלון מוקדש

לע"נ רפאל עמרם בן סעדה ז"ל. מזל בת רחל ע"ה. יצחק בן רחל ז"ל אברהם ישעיהו בן שמואל דוד ז"ל אליהו ישראל בן שמואל דוד ז"ל צביה בת נעמי ע"ה

לרפואת נעמי בת זיוה. להצלחת אבירים בן אסתר וב"ב. להצלחת אביחי יעיש בן ציון וב"ב

להארות והערות ולקבלת העלון נא
לפנות למייל
SH0813897@GMAIL.COM

עיצוב העלון: אברהם כהן בן שמחה
להצלחתו והצלחת בני ביתו